

WIEŚLAW MÜLLER
Lublin

PROFESOR JERZY KŁOCZOWSKI

W roku 1950 rozpoczął pracę w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim doktor Kłoczowski. Został zaangażowany jako adiunkt przy Katedrze Dziejów Średnio-wiecznych i Nauk Pomocniczych Historii, kierowanej przez prof. Leona Białkowskiego. Miał wówczas niespełna 26 lat i dramatyczną – nawet jak na Jego pokole-nie – godną najwyższego uznania przeszłość, związaną z okresem okupacji, a zwłaszcza z Powstaniem Warszawskim.

Urodzony 29 XII 1924 r. w Bogdanach na Mazowszu, tam też oraz w publi-skich Chorzeliach uczęszczał do szkoły powszechnej. Jesienią 1937 r. rozpoczął naukę w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Warszawie. Przerwał ją wybuch II wojny światowej. Wysiedlony wraz z rodziną z Bogdanów do Generalnej Guberni okupację spędził w Warszawie, zarabiając korepetycjami na własne utrzymanie.

Od roku 1941 żołnierz Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej, początkowo w batalionie, a potem w pułku „Baszta” przy Komendzie Głównej AK, w konspiracji ukończył szkołę podchorążych oraz gimnazjum na tajnych kompletach. Wiosną roku 1944 zdał egzamin maturalny. W Powstaniu Warszawskim walczył na Mokotowie, pod koniec jako dowódca plutonu. Ciężko ranny w czasie ataku na „Królikarnię” w nocy z 24 na 25 września stracił prawą rękę. Za okazane w Powstaniu męstwo został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy, Krzyżem *Walecznych* i *Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami*, nadanymi mu przez Naczelnego Wodza generała Bora-Komorowskiego rozkazem z 2 X 1944 r. Po uwolnieniu ze szpitala-obozu jeńców w Skierniewicach w kwietniu 1945 r. rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Poznańskim. Do Lublina przybył Jerzy Kłoczowski we wrześniu 1950 r. z założoną po wojnie rodziną. Był już wówczas po studiach w Poznaniu i Toruniu.

W Uniwersytecie Poznańskim uczęszczał na seminaria i wykłady m.in. profes-orów: Kazimierza Tymienieckiego, Henryka Łowmiańskiego, Adama Skałkow-skiego, Władysława Kowalenki i Józefa Widajewicza. W roku 1947, uzyskawszy absolutorium, przeniósł się na Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. W następnym roku złożył tam egzamin magisterski, zaś dwa lata później, w kwietniu 1950 r., uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy *Związki dominikanów w Polskę w XIII i XIV w.*, napisanej pod kierunkiem profesora Karola Górskiego.

W czasie studiów pracował zawodowo, najpierw w szkole podstawowej, następnie w Uniwersytecie Powszechnym im. Jana Kasprówicza i w Bibliotece Miejskiej w Poznaniu. Przychodząc na Katolicki Uniwersytet Lubelski i wiążąc z nim swą dalszą drogę życiową i karierę naukową, był doktor Jerzy Kłoczowski mediewistą z pewnym już doświadczeniem badawczym, a przede wszystkim miał ogromny zapał i energię.

W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim rozwinął niezwykle prężną działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną, najpierw jako adiunkt od 1952 r., po śmierci Leona Białkowskiego – zastępca profesora i kierownik Katedry Dziejów Średniowiecznych i Nauk Pomocniczych Historii, docent od 1956 r., profesor nadzwyczajny od 1967, profesor zwyczajny od 1974 r. Od roku 1962 do dziś jest kierownikiem Katedry Historii Kultury Polskiej.

Profesor Kłoczowski wielokrotnie pełnił funkcję kierownika Sekcji Historii, był prodziekanem w latach 1955–1957, zaś w latach 1968–1974 – dziekanem Wydziału Nauk Humanistycznych. Wszystkie swoje funkcje organizacyjne traktował bardzo poważnie. Sekcja, Wydział i Uniwersytet mają mu wiele do zawdzięczenia, zwłaszcza jeśli chodzi o poziom studiów, kształcenie kadry naukowej, pozycję środowiska w nauce polskiej i szerokie kontakty międzynarodowe.

Jerzy Kłoczowski czuł się zawsze przede wszystkim profesorem, człowiekiem nauki. Był i jest niezmiernym inicjatorem i organizatorem badań zespołowych, zbiorowego wysiłku dla opracowania kluczowych problemów i dziedzin zaniedbanych w historiografii polskiej. Najważniejszą dziedziną Profesora – zarówno ze względu na charakter Uniwersytetu, zaległości badawcze w stosunku do całej historiografii, jak i osobiste zainteresowania i przekonania – miała stać się problematyka społeczno-religijna. W trudnych latach pięćdziesiątych była to także decyzja podejmowana w poczuciu odpowiedzialności za losy historiografii polskiej i przyszły obraz dziejów Polski. Było to w ówczesnej sytuacji zadanie olbrzymie, wymagające tworzenia prawie wszystkiego od podstaw, poczynając od wykształcenia współpracowników, związania ich z Uniwersytetem, stworzenia warunków i nowoczesnego warsztatu pracy, przeprowadzenia żmudnych, długotrwałych i pracochłonnych badań podstawowych, szeregu studiów monograficznych. Realizacja tego zadania stała się możliwa dzięki inicjatywie, niespożytej energii i wielkiej pracy Jerzego Kłoczowskiego.

Z jego seminariów wyszło około 200 magistrów; ponad dwudziestu z nich uzyskało później stopnie doktorskie, dziesięciu tytuły docentów i profesorów. Na seminariach tych powstało i ukazało się drukiem wiele wartościowych prac, otwierających nowe pola i dłuższe cykle badawcze, umożliwiające pogłębioną specjalizację. Stopniowo też krystalizował się zespół ludzi wyspecjalizowanych, współpracujących ze sobą i uzupełniających się. Będzie on z czasem nazywany zespołem lubelskim lub po prostu zespołem Kłoczowskiego.

Jego inicjatywie i pracy organizacyjnej, przy współdziałaniu Marzeny Polakówny i Zygmunta Sułowskiego oraz zrozumieniu i poparciu prymasa Stefana Wyszyńskiego, zawdzięcza swe powstanie Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce, powołany do życia w 1957 r. Pracownicy Instytutu rekrutowali się z pierwszych roczników uczniów Profesora, opracowujących różne aspekty terytorialnej organi-

zacji kościelnej. Instytut przyczynił się do konsolidacji zespołu członków i pracowników, a dzięki swej strukturze – wzorowanej na towarzystwach naukowych – pozyskał także członków i współpracowników w skali ogólnopolskiej; stworzył też warunki do podjęcia systematycznych badań i poważnych zbiorowych opracowań. Centralnym zagadnieniem pracowni stała się organizacja kościelna, jej kartograficzne opracowania na potrzeby przyszłego atlasu historycznego chrześcijaństwa w Polsce.

Na dorobek środowiska skupionego w Sekcji Historii i w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce – którym od jego powstania do dziś, z roczną tylko przerwą, kieruje profesor Kłoczowski – składa się wiele studiów monograficznych, tomy materiałów i wydawnictw źródłowych oraz syntezy i opracowania zbiorowe. Wykonane w Instytucie prace publikowane są głównie w pięciu seriach wydawniczych Instytutu, powstałych dzięki staraniom jego kierownika. Są to: 1. Prace Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce (od 1958 r.), 2. Materiały Źródłowe do Dziejów Kościoła w Polsce (od 1965 r.), 3. Materiały do Atlasu Historycznego Chrześcijaństwa w Polsce (od 1972 r.), 4. Biblioteka Historii Społeczno-religijnej (od 1980 r.) i 5. Studia i Materiały do Historii Chrześcijaństwa w Polsce (od 1982 r.). Z opracowań zbiorowych i syntez najważniejsze są dwa dotychczas wydane tomy *Kościół w Polsce*, wersja włoska i polska, a także będąca w druku francuska wersja *Chrześcijaństwa w Polsce*, wszystkie pod redakcją Jerzego Kłoczowskiego. Osobną pozycję, związaną zresztą ściśle z wszystkimi tymi publikacjami, stanowi ponad tysiąc map opracowanych w pracowni Instytutu. Dorobek ten zyskał duże uznanie w innych środowiskach historycznych, co było równoznaczne z wprowadzeniem uprawianej tu problematyki i wyników badań do obiegu naukowego i syntez historii Polski. Potrafił też profesor Kłoczowski inspirować badania związane z programem Instytutu w innych środowiskach. Bardzo duże znaczenie ma przede wszystkim kilkudziesięcioosobowy zespół sióstr zakonnych, który w ścisłej współpracy z Instytutem opracowuje dzieje wszystkich zgromadzeń zakonnych żeńskich w Polsce w okresie wojny i okupacji. Owocem tej współpracy są tomy poświęcone poszczególnym zgromadzeniom, z których trzy ukazały się już drukiem, a szereg dalszych znajduje się w druku lub w przygotowaniu, a także tomy studiów poświęcone dziejom dominikanów i franciszkanów w Polsce, będące wynikiem wspólnie organizowanych sesji naukowych.

Niezależnie od wybitnego udziału we wszystkich zbiorowych opracowaniach i syntezach, który przyniósł między innymi syntezę dziejów zakonów w Polsce od średniowiecza do rozbiorów – *Kościół w Polsce*, ma Jerzy Kłoczowski bardzo poważny własny dorobek naukowy. Składa się na niego ponad 400 pozycji, w tym wiele artykułów w językach obcych, oraz znajdująca się w druku we Francji książka – *Europa słowiańska w XIV–XV w.*; jej polska wersja została opublikowana w zeszłym roku. Również we Francji w wydawnictwie Edition du Dialogue znajdują się w druku jego dwutomowe *Dzieje chrześcijaństwa polskiego*, zaś w Polsce napisany wspólnie z Lidią Müllerową i Janem Skarbkim – *Zarys dziejów Kościoła katolickiego w Polsce* oraz jego indywidualna książka *Od pustelni do wspólnoty*.

Grupy zakonne w wielkich religiach świata.

W kierowaniu badaniami Instytutu, a także w wielu wcześniejszych własnych pracach wykraczał profesor Kłoczowski daleko poza okres średniowiecza i poza historię Polski, zyskując przez to znaczne kwalifikacje w całej dziedzinie historii społeczno-religijnej. Należy w tej problematyce do autorytetów naukowych w skali międzynarodowej. Szczególnie bliskie są mu dzieje wspólnot narodowych dawnej Rzeczypospolitej oraz całej naszej części Europy. W kręgu Jego zainteresowań znalazła się również regionalna problematyka Lubelszczyzny obok wielkich problemów przebiegającego przez ziemie Rzeczypospolitej pogranicza dwu kręgów cywilizacyjnych: zachodniego – łacińskiego i wschodniego – bizantyńsko-ruskiego.

Profesor Kłoczowski potrafił nawiązać bardzo szerokie kontakty i współpracę z zagranicą. Jego liczne pobyty poza krajem zapoczątkował wyjazd do Francji w 1959 r. Wcześniej już nawiązywał do tendencji metodologicznych, reprezentowanych przez francuskie „Annales” oraz profesora Gabriela Le Brasa. Osobisty kontakt Profesora z całym francuskim środowiskiem historycznym wywarł znaczny wpływ na jego dalszą twórczość naukową oraz na profil badań związanego z nim zespołu. Pobyty we Francji, Belgii, Holandii, Włoszech, Anglii, Hiszpanii, Austrii, RFN, Danii, Szwecji, Stanach Zjednoczonych i ZSRR owocowały nowymi doświadczeniami. W czasie tych wyjazdów brał udział w wielu zjazdach i kolokwium międzynarodowych, wygłosił kilkadziesiąt referatów i wykładów w licznych uniwersytetach i towarzystwach naukowych. Uczyniło Go to jednym z najbardziej znanych i cenionych za granicą historyków polskich. Na Kongresie Nauk Historycznych w San Francisco w 1975 oraz w Bukareszcie w 1980 r. był jednym z oficjalnych referentów polskich.

Zagraniczne kontakty profesora Kłoczowskiego mają duże znaczenie dla środowiska naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, bowiem umożliwiają wgląd w najnowsze osiągnięcia historiografii światowej, a zwłaszcza w prace dopiero przygotowywane. Był On jednym z pierwszych, którzy otwierali Uniwersytetowi okno na świat, umożliwiając w poważnej mierze nawiązanie stałej współpracy z wieloma zagranicznymi ośrodkami naukowymi, zwłaszcza we Francji, Belgii i Włoszech. Instytutowi stwarzało to m.in. możliwości prowadzenia kwerend zagranicznych, zwłaszcza w archiwach watykańskich, do czego profesor Kłoczowski przykładał tak wielką wagę.

Nawiązanie współpracy z Commission Internationale d'Histoire Ecclesiastique Comparée przyczyniło się do powołania w 1969 r. Polskiej Komisji Historii Porównawczej Kościołów w ramach Komitetu Nauk Historycznych PAN. Od chwili utworzenia Polskiej Komisji profesor Kłoczowski pełni funkcję jej przewodniczącego, jest też członkiem biura Komisji Międzynarodowej, a od kilku lat wiceprzewodniczącym. Z Jego inicjatywy Polska Komisja CIHEC dwukrotnie – w 1971 i 1978 r. – organizowała poważne kolokwia międzynarodowe w Warszawie, które ukazały dorobek i znaczenie polskich osiągnięć w zakresie historii społeczno-religijnej i geografii historycznej Kościołów.

Profesor Kłoczowski bierze czynny udział w krajowym życiu naukowym. Przede wszystkim uczestniczy w pracach Polskiego Towarzystwa Historycznego (jest członkiem Zarządu Głównego), Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersy-

tetu Lubelskiego i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Był inicjatorem licznych sympozjów i sesji naukowych zarówno tych towarzystw, jak i kierowanego przez siebie Instytutu Geografii, wygłosił też na nich wiele referatów. Od wielu lat jest członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN, a od 1980 r. – członkiem jego prezydium. Był członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii PAN, wchodził w skład komitetów redakcyjnych *Polskiego słownika biograficznego*, czasopisma „Acta Poloniae Historica” i zeszytu historycznego „Roczników Humanistycznych”. Jest też członkiem Amerykańskiego Towarzystwa Historyków Katolickich (The American Catholic Historical Association) i Rady Wykonawczej Instytutu Kultury Chrześcijańskiej Fundacji Jana Pawła II w Rzymie, przewodniczącym polskiego komitetu Szkoły Historycznej Włosko-Polskiej w Rzymie, powołanej z Jego inspiracji przez kolegów włoskich.

W roku 1980 przebywał profesor Kłoczowski jako fellow w Merton College w Oxfordzie, w 1985 jako visiting-professor w Uniwersytecie Wisconsin-Madison, pracując w Institute for Research in the Humanities. W bieżącym roku akademickim prowadzi zajęcia na paryskiej Sorbonie jako professeur-associé.

Rada Wydziału Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego na ostatnim swoim posiedzeniu wysunęła kandydaturę Jerzego Kłoczowskiego na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk.

Jeśli profesorów można podzielić na takich, którzy niosą uniwersytet, i takich, których uniwersytet niesie, to Jerzy Kłoczowski należy bez wątpienia do tych pierwszych, niosąc także w niemałym stopniu polską naukę historyczną.

Grudzień 1985 r.